

TARTIŞILAN ASLÎ SORU(N) ÖZGÜRLÜKTÜR[*]

TEMEL DEMİRER

“Fari quae sentiat.”[1]

15 Haziran 2016 tarihli, Bakırköy Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 2016/ 2498 nolu, Cumhuriyet Başsavcı Vekili İdris Kurt (34405) imzalı iddianamesiyle, “düşünce ve ifade özgürlüğü”nü savunduğum için yeniden ve bir kez daha karşınızdayım.

Siz bakmayın “iddianame”nin bizleri Türk Ceza Kanunu 220/ 8.1, 53. maddelerinden “Örgütün veya Amacının Propagandasını Yapma Suçlaması”yla yargılamaya kalkışmasına!

“TCK 220/8: Örgütün cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde propagandasını yapan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçun basın ve yayın yolu ile işlenmesi hâlinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır” derken eklemeyim: Biz ya da ben ne bir örgütü “övdük” ne de “propaganda”sını yaptık.

Yeri geldi ifade edeyim: Saçları ağarmış birisi olarak ben kimseyi, hiçbir şeyi övmem. Veya yermem...

Bu benim tarzım değildir, asla olmadı da.

Ben bir şeyi alkışlamak ya da yerden yere vurmak yerine; değerlendirir, eleştirir ve itiraz ederim.

Bunu yaparken de özgür bir yurttaş olarak resmî ideolojinin, egemen boyunduruğun dayatmalarını da ciddiye almam.

Düşünce ve ifade özgürlüğüne müthiş değer biçerken; bunun faturası/ diyeti neyse ödedim/ öderim de.

Bunun böyle olduğuna onlarca kez yargılandığım düşünce ve ifade özgürlüğü davalarım kanıttır/ tanıktır.

Şu an birlikte yargılandığım, yargılanmaktan onur duyduğum yoldaşlarımdan birisi olan Mahmut Konuk da yıllar önce “cezalandırıldığı”nda onun da “suçu”na(!?) ortak olmaktan bu binada yargılanmışım.

Aradan yıllar geçti. Bizi yargılayan Orhan Karadeniz emekli oldu. Hâlâ yaşıyor mu bilmem? Aslında önemi de yok. Aslolan benim o davada yargılanmış olmaktan, hiç mi hiç pişman olmamamdı. İyi Mahmut Konuk'un “suçu”na(!?) ortak olmuşum.

İtiraf edeyim: Vicdanımın gereğini yerine getirmiş özgür bir yurttaş olarak, müsterihim.

Eğer, bu davada da düşünce ve ifade özgürlüğünü savunmaktan cezalandırılacak olursam, rahat olun, itiraz bile etmem; vicdanen müsterih her özgür bir yurttaş olarak gülümser geçerim.

Bu vurgulanan ardından konunun esasına geçmeden önce, biçime dair birkaç noktanın altını çizeyim:

i) İddianamede cezalandırılmamız istenen TCK 220/8’de, savcının imalatı olan “Örgütün... Amacının Propagandası” ibaresi yoktur. Bu hukuk dışı keyfi bir imaldir.[2] Savcı, TCK’da olmayan bir maddeyle suçluyor bizi.

Söz konusu maddeye göre biz, varsayılan örgütün “cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde propagandasını yapmış” sak “suçlanabiliriz” ki, ortada böylesi bir hâl kesinlikle yoktur.

Biz “çocuklar ölmesin” dedik; yani şiddete/ teröre karşı çıktık. Bunu yapmak, insan olmanın ve kalmanın “olmazsa olmaz”ıydı...

ii) İddianamedeki “...terör örgütünün ülkemizin özellikle Doğu ve Güneydoğu Bölgesinde gerçekleştirmiş olduğu şiddet eylemleri, bombalama, suikast, çocuk kaçırma, kamu görevlilerini kaçırma, haraç toplama gibi kamu düzenini ciddi anlamda bozucu ve yıkıcı eylemlerine karşı güvenlik güçlerince başlatılan operasyonları, adeta bölge halklarına karşı yürütülen kasıtlı bir operasyonmuş gibi sunan Ayşe ÇELİK isimli şahsın” ibaresinde savcı, herhangi bir mahkemede karara bağlanmamış bir sürece dair, aslısız bir hüküm üretip, bu sözde/ kesinleşmemiş veya sübuta ermemiş bir varsayım üzerinden bizi yargılamaya kalkışmaktadır ki, bu tutumun pozitif hukukta “keyfilik” dışında bir karşılığı yoktur.

iii) Cumhuriyet Başsavcı Vekili İdris Kurt (34405) imzalı iddianame kes yapıştır kolaycılığının ciddiyetsizliğiyle kotarılmıştır.

“Nasıl” mı?

Her birimizin, “bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası”na çarptırılmasını talep eden savcının, “Soruşturma Evrakı İncelendi” ara başlığının altındaki ilk paragrafta, “08.01.2016 tarihinde ulusal bazda yayın yapmakta olan Kanal D isimli televizyon kanalında yayınlanan, sunuculuğunu yukarıda açık kimliği yazılı şüphelinin yaptığı Beyaz Show isimli programın seyri esnasında” ibaresinde anılan Beyazıt Öztürk’ün açık kimliği bize iletilen 15 Haziran 2016 tarihli iddianamede yoktur!

“Neden” mi?

Savcı bu bölümü büyük olasılıkla başka bir iddianameden kesip, yapıştırmıştır. Bu da belgenin ciddiye alınabilirliğini tümüyle şaibeli kılmaktadır.

iv) Ve nihayet Ankara 6. Sulh Ceza Hâkimliği’nin 10 Mart 2016 tarihli ve Hâkim Savaş Şahinbay (40150) imzalı kararda şunlar denilmiştir:

“Ankara Cumhuriyet Başsavcılığının 26/01/2016 tarih ve 2016/8590 Soruşturma, 2016/8919 kayıtlı Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair kararına talepte bulunanlar Ayser İren, Perihan Pulat, Ercan Sadık İpekçi, Çiğdem Yalçın Pamukçu, Ali Gökkaya, İbrahim Bülent Atamer, Sibel Özbudun Demirer, Baskın Oran, Temel Demirer, Mahmut Konuk, Oktay Etiman tarafından itiraz edilmiş olmakla evrak incelendi.

Gereği Düşünüldü: Kendi Haklarında Suç Duyurusu talebinden talepte bulunanlar hakkında Ankara Cumhuriyet Başsavcılığınca yapılan işlemler sonucu; Bakırköy Cumhuriyet Başsavcılığınca başlatılan soruşturmada, asli ve ferî fail konumunda bulunmayan talepte bulunanların “ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesi” uyarınca sorumlu tutulmaları yasal olarak mümkün değildir. Suç işleme kastıyla değil, suç isnadıyla soruşturmaya maruz kalan kişi ya da kişileri savunma, onlara manevî destek olma kastıyla hareket eden şüphelilerin eylemlerinin suç oluşturmadığı gerekçesiyle kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmiştir.” (EK-1) Bu ne yaman çelişkidir ki, Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı’nın “suç isnadıyla soruşturmaya maruz kalan kişiye manevî destek olma kastı” gördüğü bir fiili, Bakırköy Cumhuriyet Başsavcı vekili “örgütünün ve amacının propagandası” olarak değerlendiriyor!

Devamla ve bu saptamalardan hareketle, bir sosyalist olarak davanın esasına ilişkin itirazlarıma gelince...

“HUKUK VE İŞLEVİ”

Geniş bir çerçevede kavranmaya çalışıldığında hukukun bir toplumun üyeleri tarafından bir arada yaşamalarını sağlamak için yapılmış, bireylerin haklarını, sorumluluklarını, davranışlarını, devlet ve birey arasındaki ilişkileri şimdi ve geleceğe yönelik olarak biçimlendiren ve düzenleyen toplumsal kurallar bütünü olduğu söylenir. Böyle geniş ve kaba bir bakış açısıyla yaklaşıldığında hukuk normlarının ahlâk, örf, adet, gelenek, görenek gibi diğer sosyal kurallarla birlikte toplumsal yaşamı düzenlediği[3] ve her toplumsal örgütlenmede yazılı olan veya olmayan, basit veya gelişkin düzeyde hukuk normlarının var olduğu ileri sürülür.

Norm sözcüğü Latince kökenli normo’dan gelmekte ve sözcük geometride kullanılan açıölçer, iletke[4] yanında kıyaslama, yargılama ve değerlendirmenin yapılmasında hareket noktası olarak alınan ölçüt, uyulması gereken kural, düzenleme veya yönerge anlamlarında da kullanılmaktadır.[5] Bu tanımla birlikte hukuk normlarının birlikte-beraber yaşayan insanlar arası ilişkileri düzenlemede ölçü olarak alınan üst düzey toplumsal kuralları oluşturdukları söylenir.[6] Hukuk normları yalıtık bir biçimde tek başına değil, toplumsal yaşamı düzenleyen diğer toplumsal kurallarla karşılıklı etkileşim içinde oluşmakta ve değişmektedir. Toplumsal ilişkileri düzenleyen diğer kurallarla bu karşılıklı etkileşim hukuk kurallarının sadece biçimsel açıdan, yasa formuna sahip olmakla değil aynı zamanda akıl, mantık, vicdan ve adalet gibi değerlerle uyumlu olması bağlamında meşru olarak kabul edilir olmasının gerekçesini oluşturmaktadır.[7]

Hukuk normlarını diğer toplumsal normlardan ayıran en önemli özelliklerden birisi yaptırımları bakımından gösterdikleri farklılıktır. Hukuk normları diğer toplumsal kurallardan farklı olarak kendilerini muhataplarına devlet tarafından örgütlenmiş zora, güce, şiddete da-

yanarak uygulatma niteliğine sahiptirler. Bu durumda herhangi bir aşkın ve kutsal kaynağa dayanmayan, beraber ve birlikte yaşayan insanlar tarafından yine onların kendilerinin uyması için oluşturulan hukuk normunun yaptırımı bireyin iradesine rağmen, ona karşın gerçekleşmektedir.[8] Bu noktada çok açık biçimde hakların öznesi olan bireyin İradesi ile hukuksal yol ve yöntemlerle yapılmış hukuk kuralı arasındaki çelişkide bireyin iradesinin bağımlı bir konuma düştüğü görülmekte ve hukuk kuralı arkasına aldığı örgütlenmiş devlet gücü ile bireyin iradesi karşısında geçerlilik kazanmaktadır. Nitekim Weber “bir emrin, o emre uyulmasını sağlamak ve uyulmaması hâlinde yaptırımlar uygulamak amacıyla belirli bir kadro tarafından korunma olasılığı” olduğu durumda kanunun varlığından söz edilebileceğini belirtmektedir.[9] Böylece yasaların varlığının, sürekliliğinin ve uygulanmasının dayandıkları devlet gücü ve şiddeti ile garanti altına alındığı, hukuksal yol ve yöntemler içinde oluşturulmaları yanında aynı zamanda bu örgütlenmiş güce dayanarak yasa niteliğinde tanınıp kabul gördükleri açığa çıkmaktadır. Bu durum Derrida tarafından enforced, “yani güç kullanarak veya kuvvete (şiddete) dayanarak uygulanma” olarak ifade edilmektedir.[10] Derrida’ya göre uygulanmayan yasalar olmasına rağmen, uygulanabilirliği olmayan yasa olmadığı gibi, şiddet olmadan yasanın uygulanabilirliği de söz konusu değildir.[11] Bu bağlamda hukuk ile devletin örgütlü gücü, kuvveti ve şiddeti arasında doğrudan bir ilişkinin varlığının ve karşılıklı gereklilik konumunun kendini belirgin bir biçimde açığa çıkardığı ileri sürülebilir.

Her toplumsal örgütlenmede toplumun üyelerinden beklenen davranış kurallarını belirleyen hukuk normları kuşkusuz o toplumun içinde bulunduğu somut koşullardan, güç ve hiyerarşi ilişkilerinden etkilenmekte ve onları etkilemektedir. Böyle geniş bir çerçevede eleştirel bir yaklaşımla bakıldığında hukukun iki önemli işlevinden söz edilebilir.[12] Bunlardan birincisi hukuk sisteminin içinde olduğu dönemin “mülkiyet ve mübadele” ilişkilerini onaylaması, devamını ve yeniden üretimini sağlamasıdır. İkincisi ise sınıf egemenliğini gizleyen ideolojik işlevidir. Daha açık bir ifadeyle hukuk hem mevcut toplumsal yapıya varlık kazandırmakta, onu garanti altına almakta, hem de eşitsizliklerle ve hiyerarşik ilişkilerle örülmüş toplumsal yapının olmadığı algısını yaratarak onu gizlemektedir. Bu gizleme işlevini de iki düzeyde yerine getirmektedir. Birinci düzeyde hâkim güçler ve farklı devlet güçleri arasındaki egemenlik ilişkilerini ve bunların değişimini düzenlemekte ve “böylece devlette önemli değişiklikler olmaksızın iktidar ittifakı içinde güç dengesinin değişmesine imkân” sağlamaktadır. Yani bir baskı aracı olarak önemli bir unsurunu oluşturduğu devletin yapısına dokunmadan biçimsel düzeyde değişimler geçirmesine olanak vermekte, ama bununla birlikte egemenlik yapısında herhangi bir değişiklik olmadığını gizlemektedir. Egemen sınıflar içinde güç değişimine olanak sağlarken baskı altındaki sınıflar bakımından ise iktidara ortak olacaklarına, onu kontrol edeceklerine dair bir yanılsama yaratmakta ve buna paralel olarak “kendi kuralları çerçevesinde iktidara ulaşmamalarını” sağlamaktadır. Hukuk ayrıca devlet iktidarının iktidara bağımlı sınıflara uygulanmasına ilişkin kuralları düzenlemektedir. Yani devletin örgütlü şiddetinin organizasyonu ve uygulanması da hukukun belirlediği kurallara göre yapılmakta ve “devlet aygıtı, genel olarak bizzat kendi koyduğu kurallara” uymaktadır. Hukuk ideolojik işlevinin ikinci düzeyinde ise devlet ile birey-yurttaş arasındaki ilişkileri düzenlemekte, devlet

iktidarına doğal insan ve yurttaş hakları yoluyla sınırlar çizmekte,[13] böylece hukuk devleti ismini almaktadır. Bu işlevleri bağlamında hukuk esas olarak sınıflar arası bir müdahale ve mücadele alanı olarak biçimlenmekte ve Poulantzas tarafından “sınıf hukuku, yani sınıf mücadelesinin hukuku” olarak tanımlanmaktadır.[14] Bu yetkin açıklamayla birlikte Türkiye’de hukuk üzerine yapılacak bir tartışmanın sınırlarının esas olarak ekonomik eksen üzerinde biçimlendirilmiş, sınıflar arası eşitsizliklere dayanan bu hukuk kavrayışı dışında kalan din, cinsiyet ve etnik farklılıklara sahip toplumsal kesimlerin hukukla mücadelesini kapsayacak biçimde genişletilmesinin gerektiği ileri sürülebilir. Bununla birlikte böyle bir çerçeveden bakıldığında Türkiye’de sınıflar ve diğer toplumsal kesimler arasındaki çatışmaları dikkate almayan, tarih ve toplum dışı, “tarafsız” olarak anlaşılan veya kavranan “hukukun üstünlüğü” söyleminin ülkenin tarihsel ve toplumsal geçmişi ile şimdiki toplumsal mücadeleleri bağlamına oturtularak yeniden tartışılması gerektiği açıktır. (...)

Kısaca eşitsizliklerin egemen olduğu bir toplum için kurgulanan soyut eşit ve özgür taraflar arasındaki sözleşme ve uygulanması güce, zora ve devletin örgütlenmiş şiddetine dayanarak sağlanabilmekte ve bu nedenle hukuk ile şiddet arasında hukukun kuruluşundan başlayarak uygulanma aşamasına kadar doğrudan bir ilişki daha en başından tesis edilmektedir. Buna bağlı olarak çeşitli çıkar ve farklılıklara sahip taraflar arasında varılan bir karar veya uzlaşma anının şiddetten soyutlanamayacağı, bu uzlaşma anının esas olarak kendisine eşlik eden dışlama ve yok sayma biçimleriyle şekillenen yeni bir hegemonya kuruluşuna işaret ettiği ortaya çıkmaktadır.[15] İşte tam da bu hegemonya kurulumu süreci farklı toplumsal kesimleri kendine bağımlı kılmayı sağlayan yeni dışlama ve yok sayma biçimleri oluşturduğu için bunlara karşı toplumsal muhalefet yükselmektedir. Bu bağlamda toplumsal muhalefet hareketleri ile yeni bir hegemonya kurulumu, siyasi ve iletişimsel güçle meşru hukuk arasındaki ilişkisi önem kazanmaktadır.[16]

YARGI VE “BAĞIMSIZ”LIĞI MESELESİ

“Hukuk sadece ihtiyaçlara yönelik nimet değerleri için değil daha yüksek değerler için de bir koruma mercii. Hakikât, etik, estetik gibi yüksek değerler, kültür değerleri ancak beden, hayat, mülkiyet, kişisel davranış özgürlüğü gibi şeylerin güvence altına alındığı ortamda yer bulur. Adalet kişisel özgürlükleri güvence altına almakla tüm yüksek değerlerin gerçekleştirilmesini kolaylaştırmakta. O adeta erdem değerleri arasında bir piyondur,” diyen Ümit Kardaş’ın, “Geldiğimiz noktada adalet değeri meşru hukuk yoluyla barışa, özgürlüğe, eşitliğe, hakikâte, estetiğe ulaşmamızı sağlıyor mu?”[17] sorusunun altını çizerek ilerlersek:

Bilindiği üzere sınırsız güç kullanılması toplum yaşamını zehirler ve onu yok eder. Bu nedenle doğa yasalarının dışında ve üstünde bir “olması gereken”i gösteren normların (kural-ların) bulunması gerekir. Toplum içinde bireylerin güvenilir olmasını sağlayan hukukun öncelikle kendisinin güvenilir olması zorunlu. Toplumsal hayata güven getirecek, geleceğe ilişkin planlar yapabilmeyi sağlayacak hukukun meşruluğu, açıklığı, biçimciliği ve sürekliliği yerine getirmesi çok önemli.

Hukukun gerçek bir güvenlik sağlamasının önemli bir koşulu da hukuk düzeninin arkasında bulunan devletin, somut anlamda yönetenlerin de kendilerini aynı hukuka tabi kılması. Devleti meşrulaştıran şey bir taraftan bireyleri kaba güce karşı korumasıysa, diğer taraftan onun da koruma önlemleri sistemine, bu yoldaki sınırlandırmalara kendisini de sokması, meşru hukuktan ayrılmaması yani hukuk devleti niteliğine sahip bulunması olmaktadır.

Antik Yunan Uygarlığı'nın yedi bilgesinden biri olan ve o dönemin anayasasını hazırlayan (Solon Anayasası) Atinalı devlet adamı ve şair Solon, bize bir şiirinde gücün hukukla sınırlanmasının önemini binlerce yıl öncesinden anlatmakta. "Buluttan karla dolu düşer/ Parlak şimşekten gök gürlemesi doğar/ Büyüklerin hırsı devleti uçuruma sürükler/ Halk farkına varmadan müstebitin kölesi olur/ Pek aşırı güçleneni sonradan bağlamak zordur/ Her şeyi vaktinde düşünmek gerekir." [18]

Yani hukukun ölçülü, sürekli ve eşit uygulanması hak duygusunu besleyen bir etken dir... Çünkü hukukun gözetileceği hedef-amaç adalet, özgürlük ve insanlık idesidir.

Eğer bu hedef-amaç gözetilmezse hukuku çıkar, yarar ve bir siyasetin aracı durumuna düşürmüştür. Hukukun siyasileşmesi ve idarileşmesi adaletin yitirilmesi demektir. Hukuk siyasetin ve bürokrasinin bir aracı değildir. Aksine siyaset ve bürokrasi hukuki bir temele dayanmalıdır. Bu nedenle siyasi güç kullananların hukuku araçsallaştırmaları, hukuk uygulayıcılarını kişisel ve siyasi hesapları uğruna adalet hedefinden uzaklaştırmaları, korku ve tehdit yoluyla baskılayıp teminatlarını (yargılanacak kişilerin hukuk güvenliği bakımından tanınmış olan) yok etmeleri kabul edilemez. Bu durum açıkça meşru hukukun dışına çıkarak iktidarın meşruiyetini kaybetmesi anlamına gelir ve söz konusu fiiller anayasayı ihlâl suçunu oluşturur.

Hukukun anlamı unutulmuş, güce ve siyasete alet edilmiş olabilir. Bu anlamda bundan zarar görecektir olan toplumdur. Böyle bir durumda toplumda uyumsuzluk ve huzursuzluk artacak, yaratıcılığın ve kültürün gelişmesi engellenmiş olacak ve toplumun geleceği de tehlikeye düşecektir. Buna karşılık hukuk nihai hedefine yönelik olarak görevini yapınca toplumda uyum, denge ve huzur sağlanacak ve gelişmenin yolları açılmış olacaktır. Bir toplumun hukuk toplumu olabilmesi için özgürlük ve adaletin gerçekleşmesi zorunludur. Hukukun ahlâki ideali de adalet ve insan onuruna yaraşır davranış (insaniyet) değerleridir.

Hukukun bir diğer işlevi de barışı sağlayacak bir ortamın yaratılmasıdır. Toplumun barış içinde yaşayabilmesi barışsever bir hukuk düzeninin kurulmasına bağlıdır. Bu nedenle hukuk düzeni değişik inanç ve düşüncelere sahip bireylerin bir arada yaşayabilmelerine olanak sağlayacak nitelikte olmalıdır. Kimlik farklılıklarına saygıyı oluşturacak bir hukuk düzeni oluşturmak zorunluluktur. William Connoly 'Kimlik ve Farklılık' başlıklı yapıtında demokratik kimlik siyasetinin ne anlama geldiğini anlatıyor. "Demokratik bir kimlik siyaseti, aşkın gerçeğe sahip olduğunu iddia eden bir komuta etiğine karşıdır. Kendisinin ve dünyanın belirsizliğinin farkında olan, tartışmaya açık, bu yüzden de kendisine belli bir mesafe ve ironiyle bakan, ötekine özen gösteren ve yaşamın zenginliğine saygı duyan bir etiğe dayanır." [19]

Bu nedenlerle adalet ve eşitlik gibi etik değerlere dayanan ve bu değerlere ulaşmayı hedefleyen hukukun bu anlamda barışın ahlâkiliğini sağlaması görevidir. Bunun sağlanamadığı

yerde barış tehlikededir. Ve bireyi hiçe sayan bir hukuk düzeni hukuk adını taşımaya hak kazanamaz. Bu durumda devletin kullandığı şiddet de hukukun dışında kalır ve güç kullanıp uygulayanlar meşruiyet dışına çıkmış olurlar.[20]

Tam da bunun için yargı işlevi, bireysel-toplumsal olan ile siyaset olan arasındaki alanların tanımlayıcısı, belirleyicisi ve bu iki alan ilişkisinin düzenleyicisidir...

F. Pollock'un deyimiyle "Vücut için kemikler neyse, siyaset kurumları için de hukukun önemi odur". Dolayısıyla modern anayasal devlette iktidar, hukuku ve uygulamasından doğan yargı işlevini belirle(ye)mez ve denetle(ye)mez, tam tersine iktidar hukuk tarafından kurumlaştırılır ve denetlenir,[21] denetlenmelidir.

Böyle olmalıdır. Çünkü bir arada yaşamın çimentosu hukuktur. Peki, hukuk neye göre nasıl olacak veya nasıl işleyecek? İşte burada da işin püf noktası şudur: Toplum içinde bireylerin güvenilir olmasını sağlayan hukukun öncelikle kendisinin güvenilir olması zorunlu. Çünkü kendisi güvenilir olmayan normlar silsilesi başkalarının güvenliğini nasıl sağlayabilir ki?[22]

Burada karşımıza dikilen soru(n), yargı ve "bağımsız"lığı meselesidir.[23]

Evet, "Hukuk güvenliğinin en önemli boyutu hâkime ve onun şahsında yargıya güven duyulmasıdır. İnsanlar hâkimin kararlarında ve davranışlarında subjektif veya siyasi bir eğilim görmek istemezler. Adalet bakanının eksik bildiği şekilde hâkimler bağımsızlık, tarafsızlık ve güvenilirliklerini sadece kararlarıyla değil, toplum içindeki davranışları ve yarattıkları izlenimlerle ya pekiştirirler ya da berhava ederler. *Tarihsel tecrübe göstermiştir ki; hâkim bağımsızlığı ve tarafsızlığına yönelik en önemli tehdit daima siyasi güç olan siyasi iktidardan yani yürütmeden gelmiştir...*

Kuşkusuz hâkimin nitelikli ve erdem sahibi olması çok önemlidir. Ancak bu nitelikler yürütme organı karşısında bağımsızlığı sağlamaya yetmez. Fransız filozof ve politikacılarından Royer Collard, 1815'te Fransız Ulusal Meclisi'nde konu ile ilgili şunları söyler: 'Bir toplumda adaletin iyi veya kötü dağıtılışına göre o bir toplumdur veya değildir diyebiliyoruz. Bu durumda toplum için mahkeme kararlarının adaletli ve tarafsız olması kadar önemli bir şey olamaz. Toplum adına hâkim atamak yetkisine sahip yürütme gücü, bir yurttaşı bu yüksek göreve çağırdığı zaman ona şöyle der: 'Yasanın organı, sen de yasa gibi duygusallıktan uzak ol. Çevrende kaynaşacak olan her türlü ihtirastan ruhun arınmış kalsın. Beni kuşatan ve kendilerinden tamamen kurtulmaktan güçlük çektiğim öğeler benden haksız buyruklar çıkmasına neden olurlarsa, bu emirlere uyma. Çekiciliğime diren, tehditlerime diren. Mahkemedeki yerine çıktığın zaman kalbinin derinliklerinde ne bir korku ne bir ümit kalsın.' Yurttaş şöyle yanıt verir: 'Ben sadece bir insanım, siz benden insanlığın üstünde şeyler istiyorsunuz. Siz çok güçlüsünüz, ben ise çok zayıfım, bu eşit olmayan mücadelede yenilmem kaçınılmazdır. Bugün bana öğütlediğiniz direnişin yarın saiklerini tanımaz ve beni bu yüzden cezalandırırsınız. Eğer beni hem bencil arzularıma hem de size karşı korumazsanız her zaman kendimi aşamam. Beni korkudan ve ümitten uzak kılınız. Bana vermiş olduğunuz göreve ihanet etmedikçe mahkemedeki yerimden indirilmeyeceğime söz veriniz'...

‘Birleşmiş Milletler Bangolare Yargı Etiği İlkeleri’ de bu anlamda hâkimlere yönelik ‘meslek ahlâkı standartlarını’ belirlemek niyetiyle tasarlanmış değer ve ilkelerden oluşmakta. Bangolare İlkeleri, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu’nun 23 Nisan 2003 tarihli oturumunda kabul edildi. Bu metinde bağımsızlık, tarafsızlık, dürüstlük, tutarlılık gibi değerler ilkeler hâlinde düzenlendi. Bu ilkeler HSYK tarafından 26.06.2006 tarih ve 315 sayılı karar ile benimsenerek, hâkim ve savcılara duyuruldu.

Bağımsızlık değeri metinde şu şekilde yer almakta: ‘Yargı bağımsızlığı hukuk devletinin ön koşulu ve âdil yargılanmanın temel garantisidir. Bundan dolayı hâkim, hem bireysel hem de kurumsal yönleriyle yargı bağımsızlığını temsil ve muhâfaza etmelidir.’ Bu değerın hayata geçirilmesine ilişkin ilkelerden biri şöyle ifade edilmekte: ‘Hâkim, yasama ve yürütme organlarının etkisi ve bu organlarla uygun olmayan ilişkilerden fiilen uzak olmakla kalmayıp, aynı zamanda öyle görünmelidir.’

Tarafsızlık değeri ise şöyle ifade edilmekte: ‘Tarafsızlık yargı görevinin tam ve doğru bir şekilde yerine getirilmesinin esasıdır. Bu prensip, sadece bizâtihî karar için değil aynı zamanda kararın oluşturulduğu süreç açısından da geçerlidir. Bu değerın hayata geçirilmesine ilişkin ilkelerden biri şöyle ifade edilmekte: ‘Hâkim, mahkemede ve mahkeme dışında, yargı ve yargıç tarafsızlığı açısından kamuoyu, hukuk mesleği ve dava taraflarının güvenini sağlayacak ve artıracak davranışlar içerisinde olmalıdır’...”[24]

Bu güzergâhta adil yargının olabilmesi için bunun hâkimin vicdanından bağımsız olarak, nesnel kurumsal güvenceleri olmalı.

Yargı bağımsızlığı, adil yargının “onsuz olmaz”ıdır.

Yargı bağımsız değilse, yargıçlar ne denli, iyi yürekli, vicdanlı, mert olurlarsa olsunlar, adil yargı olamaz.

Ayrıca, yargının bağımsız, tarafsız ve adil olması yetmez, aynı zamanda bu inancın yurttaşın yüreğinde kök salmış olması gerekir gerçek bir adil yargıdan söz edebilmek için.

Bugünün Türkiye’inde bu koşulların yerine geldiği söylenebilir mi? Söylenemeyeceğine göre de, adil yargıdan söz etmek mümkün değildir.[25]

Ben bu konuda kuşkuluyum...

Çünkü!

TÜRK(İYE) HUKUK(SUZLUĞ)UNA ÖRNEKLER!

‘2015 WJP Hukukun Üstünlüğü Endeksi’ne göre, 102 ülkeli endekste dünya ölçeğinde Türkiye’nin yeri 80’inci sırada...[26] Bölgesel sıralamada, küresel sıralamaya göre çok daha vahim durumdayız. Bölgesel sıralamada 13 ülke arasında 12’nci sıradayız...[27]

Yargıtay Başkanı İsmail Rüştü Cirit’in, “Geçmişte yargıya güven yüzde 70 idi, şimdi yüzde 30’lara düştü,”[28] dediği bir kesitten geçiyoruz.

“Hukuksuz yargı”[29] olarak betimlenen ve “Saray’a uyumlu yüksek yargı”[30] notu düşülen bu kesite ilişkin olarak; Yargıçlar Sendikası Başkanı Mustafa Karadağ’ın, “Hiçbir iktidar muhalif olanı ya da işine gelmeyeni, kendisinden olmayanı sevmiyor”[31] Rıza Türmen’in, “Ne denirse densin, yargı tarafsızlığını kaybetti”[32] eski AYM Başkanı Haşim Kılıç’ın, “Yargının siyasal amaçlar için kullanılmaması gerekiyor”[33] Vedat Ahsen Coşar’ın, “Yargı, düne göre iktidarın daha fazla denetimi altında”[34] Taylan Tanay’ın, “Yargıyı kim kurtaracak?”[35] saptamalarının altı özenle çizilmelidir.

Çünkü hükümet sözcüsü Numan Kurtulmuş, “Yargı kurum ve kuruluşları Cumhurbaşkanlığı makamına bağlıdır,”[36] derken; Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın, “Cumhurbaşkanı bu ülkede yasamanın, yürütmenin, yargının da başıdır. Devletin başıdır,”[37] diye eklediği bir tablodur sözünü ettiği.[38]

Belirtmeden geçilmemeli: *“Eğer bir devlet kanunlar yerine buyruklar, zihniyetler, kişisel inisiyatifler vb. ile yönetiliyorsa hukuk devleti değildir. Orada keyfi yönetim vardır. Kişi, zihniyet vb.nin diktatörlüğü vardır.”*[39]

Tam da bu koordinatlarda Orhan Gazi Ertekin, “Artık ‘hukuk yok’ demek de yetmez,”[40] diye sesleniyor hepimize...

Sadece Orhan Gazi Ertekin mi? Hayır, daha da fazlası; örneğin AKP Kocaeli Milletvekili Mehmet Akif Yılmaz facebook hesabından HSYK’ya şu çağrıyı yapmak zorunda kalıyor:

“Kocaeli Adliyesi’nde görevli bazı hâkimlerin aldığı kararlar artık toplumda infial uandırmaya başladı. Yüklü miktarda eroinle yakalanan şahıs, cezası yıllara tekabül eden bu suçu sabit iken hâkim takdiri ile serbest bırakıldı. 16 yaşında bir kızcağızı 4 gün süreyle alıkoyan ve tecavüz eden zanlılar, kızın teşhis etmesine rağmen hâkim takdiri (!) ile serbest bırakıldılar ve rahatça Kocaeli’nde dolaşıyorlar. Alınan bilgiye göre başka bir kızcağızı alıkoymuşlar! Son olarak, akla ziyan bir hâkim takdiri, eşini 8 yerinden bıçaklayan şahıs, yaralı daha yoğun bakımda iken serbest bırakılıyor. Yaşanan bu gelişmelerin akılla, mantıkla, vicdanla, adaletle izahı yok. Kocaeli’nin vicdanı HSYK’nın bu keyfiliğe karşı harekete geçmesini bekliyor.”[41]

Türk(ie) hukuk(suzluğ)una dair birkaç örneği daha sıralayalım:

i) 7 TİP’linin katledildiği olaya ilişkin 7 kez idam cezasına çarptırılan ve yargılama sürecinde yaşamını yitiren hükümlü Ünal Osmanağaoğlu’nun ailesinin girişimiyle yapılan yeniden yargılanmasında beraat kararı çıktı...[42]

ii) Talat Türkoğlu’nun yıllar önce gözaltında kaybedilmesiyle ilgili dosya zamanı kararıyla kapatıldı. Edirne Cumhuriyet Başsavcılığı şüpheli bulunamadığını belirtirken ailenin avukatı, isimleri verilen kişilerin bile ifadelerinin alınmadığını vurguladı...[43]

iii) Amasya’da 12 Eylül 1980 askeri darbesinin ardından “işkencehaneye” çevrilen Su-luova Et Balık Kurumu Tesisleri’nde (EBK) işkence gören Hasan Kaplan’ın şikâyeti üzerine Yüzbaşı Atasoy Fitos, Başçavuş Burhan Yöntem ve Jandarma Başçavuş Kenan Kanat hakkında açılan davada, Amasya Ağır Ceza Mahkemesi davanın zamanışımından düşürülmesine karar verdi...[44]

iv) 23 Kasım 2002 gecesi 19 yaşındaki Yıldırım Sezik, polis tarafından vuruldu. Emniyette 6 çocuğa işkence yapıldı. 20 polis, zamanaşımıyla cezadan kurtuldu. Türkiye ise AİHM’de 65 bin Avro tazminata mahkûm oldu...[45]

v) Fatih’te 2006 yılında “dur ihtarına uymadı” gerekçesiyle 23 yaşındaki Aytekin Arnavutoğlu’nu öldüren sanık polis Bayram Ergin, “taksirle adam öldürmek” suçundan 2 yıl 6 ay hapis cezasına çarptırıldı...[46]

vi) Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı, gözaltına aldıkları kişilere, istedikleri yönde ifade vermeleri için dayak, tehdit, hakarete bulunan, elektroşok uygulayan ve kuru sıkı tabancayla üzerlerine ateş ederek işkence yaptıkları iddia edilen 4 polise, 6-24 yıl arası hapis öngörülen işkence suçundan değil 1-3 yıl arası hapis öngörülen “basit yaralama” suçundan dava açtı...[47]

vii) Yalova’da 31 Mayıs 2012’de bir kavgayı ayırmak isterken “sıkmayın astım hastasıyım” demesine karşın polisin sıktığı biber gazı nedeniyle fenalaşan ve beyin kanaması geçirerek yaşamını yitiren Çayan Birben ile ilgili davanın 23 Haziran 2016 tarihinde Yalova Ağır Ceza Mahkemesi’ndeki karar duruşmasında, “taksirle ölüme sebebiyet verme” suçundan yargılanan 4 polisten Ercüment Küçükakça beraat ederken, İbrahim Baltacı, Serhat Ayhan Yeni ve Tekin Ceyhan’a 2’şer yıl hapis cezası verildi ardından bu ceza, 1/6 oranında indirim uygulanarak 1 yıl 8 aya düşürüldü. Sanıkların cezaları ertelendi...[48]

viii) Trafikte tartıştığı motosikletli, 33 yaşındaki Ahmet Sülüsoğlu’nu 3 kurşunla öldüren Emniyet Müdür Yardımcısı Celal Yılmaz, Bakırköy 2. Ağır Ceza Mahkemesi’ndeki duruşmada ceza verilmesine yer olmadığına karar verilerek tahliye edildi. Mahkeme, oy çokluğuyla alınan kararda, sanığın cinayeti, meşru müdafaa sınırlarını mazur görülebilecek heyecan, korku ve telaş nedeniyle aşarak gerçekleştirdiğine hükmetti...[49]

ix) Okmeydanı Cemevi’nde 22 Mayıs 2014’te bir cenaze törenine katılmak üzere beklerken polis Sezgin Korkmaz’ın silahıyla öldürdüğü Uğur Kurt’un (30) annesi Güllünaz Kurt hakkında soruşturma başlatıldı.[50] Fail polis Sezgin Korkmaz’ın avukatı Tolga Yurdakul oğlunu polis kurşunuyla kaybeden anneden duruşmada çıkan arbedede kendisini darp ettiği ve saatinin kordonunu kopardığı gerekçesiyle şikâyetçi oldu...[51]

x) Birleşik Devrimci Parti üyeleri hakkında hazırlanan iddianamede savcı, “PKK-KCK terör örgütünün legal yapılanması olduğu bilinen HDP” ifadesini kullandı...[52]

xi) Erzurum 1. Ağır Ceza Mahkemesi HDP mitingine katılanları taşıyan minibüsü ateşe vermekten ötürü ömür boyu haptisten yargılanan sanık Tuncer Tan’a verilen 10 yıla mahkûmiyet kararındaki indirimin gerekçesini “HDP, PKK’yi destekleyen bir parti” olarak açıkladı...[53]

xii) Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı, Ankara Tren Garı Meydanı’nda 102 kişinin öldüğü, 500’ün üzerinde kişinin yaralandığı bombalı saldırı sonrasında alanda terk edilmiş polis aracıyla yaralıları taşıyan iki Halkevleri üyesine dava açtı. Savcılık, “Hırsızlık” ve “Mala zarar vermekle” suçladığı iki eylemci hakkında 11 yıla kadar hapis cezası istedi...[54]

xiii) Diyarbakır'ın Lice ilçesi Kayacık Köyü'nde 28 Haziran 2013 günü kalekol protestosuna müdahale sırasında 19 yaşındaki Medeni Yıldırım'ın öldürülmesi, 8 kişinin de silahla yaralanması olayı ile ilgili olarak Jandarma Özel Harekât Tim Komutanı hakkında yürütülen soruşturmada takipsizlik kararı verildi...[55]

xiv) Niğde'de bir asker, bir polis ve bir sivil vatandaşı öldürdükleri iddiasıyla yargılanan sanıkların davasında sanıklara “öldürme, silahlı gasp, tehlikeli madde bulundurma, anayasal düzeni zorla ortadan kaldırmaya teşebbüs” suçlarından toplam 10 kez ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası talep edilen iddianamede Çendrim Ramadani, Benyamin Xu ve Muhammed Zakiri'nin IŞİD silahlı terör örgütü üyesi olduklarının tespit edildiği ve bu suçlardan tutuklanmalarına rağmen sanıklara IŞİD üyesi olmak suçundan ceza vermediği ortaya çıktı...[56]

xv) Gaziantep'te 2014 yılında 2 örgüt militanı ile gözaltına alınan IŞİD'in infazcısı Ahmet Güneş'in tutuklu yargılanırken önce tahliye edilip, sonra cezaya çarptırılıp 'iyi hâl' indirimi uygulandığı ortaya çıktı. Ahmet Güneş, serbest kaldıktan sonra kayıplara karıştı...[57]

xvi) Adana Valiliği, HDP İl binasına yönelik bombalı saldırıda yaralanan Partinin İl Eş Başkanı Hüseyin Beyaz'ın tazminat talebini, 'Daha önce teröre yardımdan hüküm giydin' diyerek kabul etmedi...[58]

xvii) Mersin'de, yaşları 14 ile 17 arasında değişen 7 çocuk hakkında polis tutanaklarına dayandırılarak açılan davada müebbet hapis cezası isteniyor...[59]

xviii) Şırnak'ta 16 yaşındaki Yahya Menekşe'nin polis panzerinin altında kalarak ölmesiyle ilgili yargılanan polis O.Y'ye verilen beraat kararı Yargıtay'ca onandı...[60]

xix) 19 yaşındaki Murat Yıldız'ın gözaltında kaybedilmesinden sorumlu iki polis memurunun yargılandığı ve dava dosyasının, Gebze Adliyesi'nde 2003 yılında imha edildiği ortaya çıktı...[61]

xx) Soma'da ÇHD üyesi bir grup avukat, 17 Mayıs 2014'te, Eğitim Sen önünde dövülerek gözaltına alındı. Çekilen görüntülerde avukatlara yapılan kötü muamelenin götürüldüğü kapalı spor salonunda da sürdüğü belirlendi. Olaydan sonra avukatlar polisler hakkında suç duyurusunda bulunurken savcılık da polis tutanağı doğrultusunda aralarında avukatların da olduğu kişiler hakkında soruşturma açtı...[62]

xxi) Manisa'nın Soma ilçesindeki maden faciasının ardından dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın müşaviri Yusuf Yerkel tarafından tekmelenen madenci Erdal Kocabıyık'a mahkeme, Başbakanlık'a ait aracı tekmelediği için kamu kurumuna ait, kamu hizmetine tahsis edilmiş eşya hakkında mala zarara vermekten dolayı para cezası verdi...[63]

xxii) Otelin 4. kat balkonundan düşen Gamze Uslu'nun ölümüyle ilgili olarak “kasten öldürme” suçlamasıyla yargılanan nişanlısı Baki Can Gölcü'ye “iyi hâl indirimi” uygulanarak 25 yıl hapis verildi...[64]

xxiii) Tuğba Erdoğan, 2013 yılında go-kart yaparken feci şekilde can verdi. Kazada kusurlu bulunan işletmeci iki kardeşe verilen hapis cezaları hem paraya çevrildi hem taksitle bağlandı. Aile bu kararlarla yine yıkıldı...[65]

xxiv) Anayasa Mahkemesi, (AYM) çocuk tecavüzcülerine 16 yıl hapsi çok buldu, iptal kararı verdi...[66]

xxv) Kastamonu’da, bir caminin tuvaletinde 7 yaşındaki kız çocuğuna cinsel istismarda bulunmak suçundan tutuksuz yargılanan 42 yaşındaki Oktay K, sadece 5 yıl hapis cezasına çarptırıldı...[67]

xxvi) Konya 1’inci Ağır Ceza Mahkemesi 2010 yılında görev yaptığı ilköğretim okulunda 3’üncü sınıf öğrencisi 8 kıza cinsel tacizde bulunduğu iddiasıyla yargılanan ve 31 ay tutuklu kaldıktan sonra tahliye olan 50 yaşındaki öğretmen Z.K. delil yetersizliğinden oy çokluğuyla beraat etti...[68]

xxvii) Diyarbakır’da iki kıza fuhuş yaptırdığı iddiasıyla 35 yıla kadar hapsi istenen R.B.’ye ‘saygın tutum’ indirim hükmü uygulandı. 10 bin liralık cezanın 24 eşit taksitle ödemesine karar verildi...[69]

xxviii) Yargıtay 14. Ceza Dairesi, Düzcce’de 8 yaşındaki kızını birlikte yaşadığı A.G. ile ilişkiye girmeye zorlayan, bu amaçla kızını döven ve cinsel içerikli film izleten anne F.Ü.’ye “cinsel istismar suçuna teşebbüs” suçundan verilen 9 yıl 4 aylık hapis cezasını bozdu. Kararda, sanıkların eylemlerinin “hazırlık aşamasında kaldığı ve teşebbüs aşamasına ulaşılmadığı” vurgulandı. Yargıtay Ceza Genel Kurulu da dairenin bu kararını onadı. Bu karar sonrası yeniden yapılacak yargılamada her iki sanık beraat edecek...[70]

xxxix) Adana’da, kız öğrencisi G.B.’ye cinsel istismarda bulunduğu iddiasıyla 15 yıla kadar hapis cezası istemiyle tutuksuz yargılanan resim öğretmeni 48 yaşındaki İ.S., iyi hâl indiriminden yararlanıp 3 yıl 9 ay hapis cezasına çarptırıldı...[71]

xxx) Diyarbakır’da 14 ve 17 yaşındaki iki kız kardeşe fuhuş yaptırdığı iddiasıyla 35 yıla kadar hapis istemiyle yargılanan 46 yaşındaki taksici R.B.’ye, ‘saygın tutum’ indirim hükmünü uygulanarak 4 yıl 2 ay hapis ve 24 taksitle ödenmek üzere 10 bin lira para cezası verildi...[72]

xxxı) Erzurum’da 14 yaşındaki D.Ç., önce F.A.’nın kendisini zorla öptüğünü söyledi, sonra “öpüşme olmadı” dedi. 1’inci Ağır Ceza Mahkemesi, D.Ç.’nin şikâyetini geri çekmesine rağmen F.A.’yı “istismar” ve “alikoyma” suçlarından cezaya çarptırdı...[73]

KISA BİR PARANTEZ

Tüm bu ve benzerlerinden sonra -ister istemez- Eduardo Galeano’nun, “Her hukukçu bilmelidir ki, yasa yukarıda yaşar ve aşağıya tükürür.” “Adalet de tıpkı yılanlar gibi, yalnızca çiplak ayaklıları ısıtıyor”; Anatole France’in, “Yasalar muhteşem eşitlik sağlar. Köprü altında uyumak, sokaklarda dilenmek ve ekmek çalmak, fakirlere olduğu gibi zenginlere de yasaktır”; Ahmed Arif’in, “Kanun! Bu da bi maskaralık, bi dümen. Kanun yalnız biz fukaralar için

var. O da cezalandırırken sadece”; Platon’un, “Her yerde tek bir adalet ilkesi vardır: Güçlünün çıkarı,” saptamalarını anımsamamak mümkün mü?

Tüm bunların altını çizdikten sonra; Ayşe Çelik’in “Türkiye’nin doğusunda, güneydoğusunda neler olup bittiğinin farkında mısınız? Burda doğmamış çocuklar, anneler insanlar öldürülüyor. Sanatçı olarak, insan olarak bir şekilde siz de yaşananlara sessiz kalmamalısınız ve bir şekilde dur demelisiniz. Ayrıca bir şey daha söylemek istiyorum, ölen çocuklara sevilen zavallı insanlar var. Ben o insanlara daha doğrusu biz o insanlara hiçbir şey söyleyemiyoruz, yazıklar olsun demekten başka,” sözlerinin altına imzasını atanları savcı İdris Kurt’un TCK 220/8 ile cezalandırılma istemesindeki komikliği bir kenara bırakıp, yine somut gerçek ve verileri aktaralım!

İnsan Hakları Derneği Diyarbakır Şubesi’nin 31 Ağustos 2016’da kamuoyu ile paylaştığı rapora göre, 1 yıl içerisinde asker, polis, korucu, örgüt militanı ve sivil olmak üzere 1552 kişi yaşamını yitirmiş. Bu kişilerin 75’i çocuktur...[74]

Yine İnsan Hakları Derneği (İHD), Türkiye’deki çocukların durumuna dair ‘2015 Hak İhlalleri Raporu’na göre 1 Ocak-20 Kasım 2015 tarihleri arasında 617 çocuk öldü, bin 750’si yaralandı, 388’i gözaltına alındı, 172’si işkence ve kötü muameleye uğradı, 872’si fişlendi...[75]

İHD’nin ‘2015 Yılı Hak İhlalleri’ne ilişkin raporuna göre, toplumsal olaylarda hükümet güçlerinin saldırısı sonucu 53’ü çocuk 264 kişi katledildi...[76]

Ayrıca İHD’nin, ‘20 Kasım 2014 Dünya Çocuk Hakları Günü’ dolayısıyla hazırladığı raporda 1 Ocak-19 Kasım 2014 tarihleri arasında 113 çocuğun işkence gördüğü, gözaltına alınan 360 çocuktan 59’unun tutuklandığı, 42’sinin ise yaralandığı belirtildi...[77]

İHD’nin, ‘2014 yılı Türkiye İnsan Hakları İhlalleri Raporu’na göre, gözaltında 1’i çocuk 5 kişi öldürüldü...[78]

İHD verilerine göre, sadece 2013 yılında 1878 çocuk tutuklanırken 2014 yılında ise 1984 çocuk tutuklandı. Aynı verilere göre, binlerce çocuk gözaltı merkezlerine alındı ve birçoğu kötü muameleye maruz kaldı...[79]

CHP Genel Başkan Yardımcısı Sezgin Tanrıkulu’nun açıkladığı, ‘12 Yıllık AKP Hükümetinin İnsan Hakları Karnesi’ raporuna göre, AKP döneminde yine 88 çocuk yargısız infaz,[80] faili meçhul cinayetlere kurban gitti...[81]

Şimdi ben, ifade özgürlüğü ekseninde bu somut gerçeklerden söz edince, “örgüt propagandası” mı yapmış olacağım...

“Iustitia omnibus/ Herkese adalet” diyen birisi olarak, elbette “Hayır”!

Çünkü susmak ve “Factum tacendo erimen facias acrius/ Kötülüğe göz yummak, daha büyük suç işlemektir”!

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ NEDİR, NASILDIR?

Anayasa Mahkemesi (AYM) Başkanı Zühtü Arslan, “İfade özgürlüğü, demokrasilerde en yakıcı sorunları bile serbestçe tartışma ve çözüm önerilerini savunma imkânı sunmaktadır.”[82] notunu düştüğü düşünceyi ifade özgürlüğünün özü, itiraz ve eleştiridir.

Eleştirel düşünme, alışılmışın dışında düşünmeyi içerir. Bu salt düşüncelerin, davranışların eleştirilmesi değil; alışılmışın dışında farklı açılardan bakabilmek ve yeni yorumlar getirmek demektir. Eleştirel düşünce, kendiliğinden gelişen bir süreç değil elbet; insana yönelik bir uğraş alanı içinde olduğumuzun farkındalığını gösterir. Kendini yenileyebilen bir sürecin uzantısı olarak yeni açılımlar sağlar. Hem eleştirel olabilmek, hem bir duruşa sadık kalmak ve buradan da özgün bir söylem üretebilmek hem sanat, hem sosyal yaşam için hem de siyaset açısından en ideal çerçevedir. Yoksa koyun sürüsü gibi oluruz ve evet; “*Koyunlardan oluşan bir millet, kurtlardan oluşan hükümetler doğurur.*”[83]

Bu çerçevede her yurttaşın devlet yönetimin ve yöneticilerini eleştirmek en doğal yurttaşlık hakkıdır. Diğer yandan herkesin düşünce ve kanaatini açıklama özgürlüğü vardır.

Düşünce ve kanaat hürriyetini düzenleyen Anayasanın 25. maddesine göre, “Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.”

Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetini düzenleyen Anayasanın 26. maddesine göre de, “Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir.”

Düşünce, kanaat ve ifade özgürlüğü, Anayasamıza göre temel hak ve özgürlükler kapsamındadır. Anayasa’nın 90/son maddesinde ise, “Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır,” denilmektedir.

İfade özgürlüğü, BM ‘Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi’nin 19’ncü ve ‘İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi’nin (İHAS) 10’ncü maddesinde düzenlenmiş ve sınırları da bu maddelerde gösterilmiştir. Buna göre, ifade özgürlüğüne yapılan müdahalelerin, mutlaka yasa ile öngörülmüş olması, bu müdahalelerin İHAS’ın 10/2’nci maddesindeki yasal bir amaca dayanması, demokratik bir toplumda gerekli ve yaptırımın da orantısal olması gerekmektedir. İfade özgürlüğü, yalnızca iyi karşılanan veya rahatsız edici bulunmayan veya kayıtsız kalınan bilgi ve fikirler için değil, aynı zamanda saldırgan bulunan, sarsıcı bir etki yaratan veya rahatsız eden türdeki bilgi ve fikirler için de geçerlidir. Bunlar demokratik toplumun vazgeçilmez özelliği olan çoğulculuğun, açık fikirliliğin ve hoşgörünün gereğidir.

AIHM kararlarında ifade özgürlüğünün demokratik toplumun en önemli temeli olduğu, hükümete yönelik eleştirilerin sınırının geniş olduğu açıkça ifade edilmiştir. Buradaki hüküm, hükümet ve hükümet üyelerini de kapsar.

“İfade özgürlüğü demokratik bir toplumun en önemli temelini ve her bireyin kendini geliştirmesi ve tatmin olması için en önemli şartlardan birini oluşturur. Sözleşmenin 10. maddesinin 2. paragrafı sadece zararsız olan düşünceler için değil, aynı zamanda rahatsızlık verici, zararlı düşünceler için de geçerlidir. Bütün bunlar demokratik bir toplumun özellikleri olan çoğulculuk ve hoşgörünün gerekleridir. (...) Hükümete yönelik olarak yapılmasına müsaade edilen eleştirinin sınırı, bir kimse veya bir politikacı hakkında yapılan eleştirinin sınırından daha geniştir. Demokratik bir sistemde hükümetin fiilleri veya ihmalleri sadece yasanın ve adli yetkililerin değil aynı zamanda kamuoyunun da incelemesine açık olmalıdır...”

“Eleştiri yöneltene devletin cezalandırması ifadenin hürriyetinin cezalandırılması sayılır.”

AİHM, hükümetin sahip olduğu egemen konum itibarıyla, haksız saldırılara ve eleştirilere başka araçlarla cevap verebilecekken, cezalandırma yoluna gitmesinin demokratik bir toplumda zaruri olmadığını ve ifade özgürlüğünün ihlali saymıştır.

“İzin verilebilir eleştirilerin sınırları Hükümet ile ilgili hususlarda, özel vatandaşlar veya siyasetçiler açısından daha geniştir. Demokratik bir sistemdeki Hükümet hareketleri veya ihmalleri sadece yasama ve adli otoritelerin değil aynı zamanda kamuoyunun da yakın takibinde olmalıdır. Ayrıca, Hükümetin sahip olduğu egemen konum, özellikle haksız saldırılar ve düşmanlarının eleştirilerine cevap verilmesine ilişkin başka araçların bulunduğu durumlarda, cezai işlemlere başvurulması konusunda bir sınırlamanın uygulanmasını zorunlu kılmaktadır.”

“Özgürlük olmaksızın demokratik toplumdan söz edilemez...”

Anayasa Mahkemesi kararlarında da ifade özgürlüğünün çoğulculuğun, hoşgörünün ve açık fikirliliğin temeli olup bu özgürlük olmaksızın “demokratik toplumdan” bahsedilemeyeceği vurgulanmıştır.

Bir kez daha altını çizeyim: İfade özgürlüğü, demokratik toplumun temellerinden biri olup toplumun gelişmesi ve bireyin kendini geliştirmesi ve gerçekleştirilmesi için vazgeçilmez koşullar arasında yer alır. Hakikât ışığı fikirlerin çarpışmasından doğar. Bu bağlamda toplumsal ve siyasal çoğulculuğu sağlamak, her türlü düşüncenin barışçıl bir şekilde ve serbestçe ifadesine bağlıdır. Aynı şekilde birey özgün kişiliğini düşüncelerini serbestçe ifade edebildiği ve tartışabildiği bir ortamda gerçekleştirebilir. İfade özgürlüğü, kendimizi ve başkalarını tanımlamada, anlamada ve algılamada, bu çerçevede başkalarıyla ilişkilerimizi belirlemede ihtiyaç duyduğumuz bir değerdir.[84]

İfade özgürlüğünün, toplumsal ve bireysel işlevini yerine getirebilmesi için AİHM'nin de ifade özgürlüğüne ilişkin kararlarında sıkça belirttiği gibi, sadece toplumun ve devletin olumlu, doğru ya da zararsız gördüğü “haber” ve “düşüncelerin” değil, devletin veya halkın bir bölümünün olumsuz ya da yanlış bulduğu, onları rahatsız eden haber ve düşüncelerin de serbestçe ifade edilebilmesi ve bireylerin bu ifadeler nedeniyle herhangi bir yaptırıma tabi tutulmayacağından emin olmaları gerekir. İfade özgürlüğü, çoğulculuğun, hoşgörünün ve açık fikirliliğin temeli olup bu özgürlük olmaksızın “demokratik toplumdan” bahsedilemez.[85]

Anayasa’da sadece düşünce ve kanaatler değil, ifadenin tarzları, biçimleri ve araçları da güvence altına alınmıştır. Anayasa’nın 26. maddesinde düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğünün kullanımında başvurulabilecek araçlar “söz, yazı, resim veya başka yollar” olarak ifade edilmiş ve “başka yollar” ifadesiyle her türlü ifade aracının anayasal koruma altında olduğu gösterilmiştir.[86]

AİHM ve Anayasa Mahkemesi kararları ışığında eleştiri hakkı ve fikir özgürlüğü kapsamı dışında değerlendirilmesi ve cezalandırılması mümkün değildir.

Burada bir parantez açıp, hızla sıralayalım: ‘İnsan Hakları Evrensel Beyanname’si’nde “Her ferdin fikir ve fikirlerini açıklamak hürriyetine hakkı vardır. Bu hak fikirlerinden ötürü rahatsız edilmemek, memleket sınırları mevzubahis olmaksızın malumat ve fikirleri her vasıta ile aramak, elde etmek veya yaymak hakkını içerir,” biçiminde ifadesini bulan düşünceyi ifade özgürlüğü konusunda ‘Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin (AİHS) XIX. maddesinde şöyle denir:[87]

“1. Herkesin, bir müdahale ile karşılaşmaksızın fikirlere sahip olma hakkı vardır.

2. *Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir; bu hak bir kimsenin ülke hudutlarıyla sınırlanmaksızın sözlü, yazılı veya basılı veya sanatsal ürün şeklinde veya kendi tercih ettiği başka bir iletişim vasıtasıyla her türlü bilgi ve düşünceyi arama, edinme ve ulaştırma özgürlüğünü de içerir.*”

Yine AİHS’nin 10. maddesinde de, “Herkes düşüncelerini müdahale olmaksızın belirli yollarla ifade etme hakkına sahiptir,” diye eklenir.

Ne ki bunlara karşın coğrafyamızda düşünceyi ifade özgürlüğünü savunmak kolay değildir.

“Ekşi Sözlük kurucusu Sedat Kapanoğlu, ‘Mahkeme beni susturmayı başardı gibi. Farklı fikirlere tahammülsüzlük boyut atladı’ der”ken;[88] ‘Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi’nin talebi üzerine hazırlanan 15 Mart 2016 tarihli Venedik Komisyonu raporunda, Türkiye’ye ifade özgürlüğü eleştirisi yönelmektedir.[89]

‘The Economist’ dergisinin 40 yıla yakındır karikatüristi olan Kal Kallaugher, Türkiye’deki ifade özgürlüğünün geldiği yerden “büyük kaygı duyduğunu” belirtirken;[90] Fikret İlkiz de, “İfade özgürlüğünün nefes kadar önemli olduğunun bilinciyle konuşmalıyız,”[91] demeden edemiyor.

Fikret İlkiz çok haklı. Düşünceyi ifade özgürlüğü herkese lazım...

Mesela Cumhurbaşkanı Erdoğan, Prof. Dr. Baskın Oran’ın kendisi hakkında açtığı hakaret davasında, “ifade özgürlüğü” savunması yaptı. Erdoğan’ın avukatları, mahkemeye sundukları cevap dilekçesinde, Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin “düşünce ve ifade özgürlüğü” içtihatlarını örnek gösterdi.[92]

Cevap metninde, Erdoğan’ın şu zamana kadarki söylemleriyle hayli çelişen bir tanımla, ifade özgürlüğünün “Devletin veya nüfusun bir bölümü için saldırgan, şok edici veya rahatsız edici bilgiler ve düşünceler için de geçerli olduğu ve bunlar olmaksızın demokratik toplum olmayacağı” belirtildi.[93]

Dedim ya, düşünceyi ifade özgürlüğü herkese lazım; hatta cumhurbaşkanına bile!

ÇÜNKÜ!

Bertrand Russell'in, "Bazı fikirleri benimsemek veya onlara karşı olmak, ya da bazı konularda bir şeye inandığımızı veya inanmadığımızı dile getirmek, ceza yaptırımlarına yol açıyorsa düşünce özgür değildir" ...

Albert Einstein'in, "İfade özgürlüğünü, yasalar tek başına garanti edemez. Herkesin kendi düşüncesini, cezalandırma olmaksızın açıklayabilmesi için toplumda hoşgörü mevcut olmalıdır" ...

Jean Paul Sartre'in, "Bir toplumda fikir özgürlüğünün bulunmaması, fikirlerin söylenememesi değil; söylenecek fikirlerin olmamasıdır" ...

George Washington'un, "Eğer ifade özgürlüğü elden alınırsa, kurbanlık koyunlar gibi sessiz ve tepkisiz hâle getiriliriz" ...

John Stuart Mill'in, "Ne düşündüğünü açık ve tam olarak söyleyen her insan, kamuya hizmet etmektedir. Bu insanlara, en değer verdiğimiz fikirlerimize acımasızca saldırdıkları için, müteşekkir olmalıyız" ...

Oscar Wilde'in, "Sakıncalı olmayan bir düşünce, çoğu zaman düşünce olarak anılmaya değer" ...

Rosa Luxemburg'un, "Özgür insan, başka türlü karar verme imkânı olan insandır" ...

Mahatma Gandhi'nin, "Düşünceye gem vurmak, zihne gem vurmaktır; bu ise, rüzgârı zaptetmekten de zordur," uyarıları hepimizin, hep birlikte anımsayıp, asla unutmaması gereken gerçeklerdir...

Bu gerçek, hukukun gereğiyle; akıllarda kalan "Berlin'de savcılar," dedirten şöyle örnek kararlardır:

i) Adalet Bakanlığı, "Katil Devlet" sloganını ifade özgürlüğü çerçevesinde değerlendirerek soruşturma izni vermedi. Çukurova Üniversitesinde gerçekleşen Ankara Katliamı protestosu sırasında Çağla Cemali ve Pelin Songül Çiçek'e, "Katil Devlet Hesap Verecek" şeklinde slogan attıkları iddiasıyla TCK 301. maddeden soruşturma açılmak istendi. "Türk milletini, Cumhuriyeti ve TBMM'yi alenen aşağılamak"la suçlanan Cemali ve Çiçek hakkında soruşturma açılması için, 301. maddenin 4. fıkrası gereği Adalet Bakanlığında izin istedi. Adalet Bakanlığı da emsal bir karar vererek, sloganı ifade özgürlüğü ve düşünceyi yayma özgürlüğü çerçevesinde değerlendirdi.

Kararda Avrupa İnsan Hakları 10'uncu maddesinin ikinci fıkrasına dikkat çekilerek ifade özgürlüğünün sınır tanımayan bir özelliğe sahip olduğuna dikkat çekildi. Eleştirinin halkın büyük kesimini rahatsız etse dahi koruma altına alınması gerektiğinin vurgulandığı kararda Yargıtay ve AİHM kararlarında da belirtildiği üzere ağır, sert ve incitici nitelikte de olsa kişiye yaptırım uygulanamayacağına, Anayasa'nın "Düşünce ve ifade hürriyeti ve düşünceyi

açıklama ve yayma hürriyeti” maddelerine göre de suçun oluşmadığına karar verdi. 2014’te de Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı örgüt üyeliği ve propagandası suçlamasıyla 6 kişi hakkında AİHM kararlarını esas alarak takipsizlik kararı vermişti.[94]

ii) Kartal 3. Asliye Ceza Mahkemesi’nin, 14 Mart 2006’da sonuçlanan Eren Keskin davasından sonra şöyle denilmiştir:

“Ülkenin içinde bulunduğu bu ortamda söylenen sözler, eleştiri sınırını aşan aşağılamaya yönelik bir davranış olup, düşünce açıklaması ve ifade özgürlüğü içinde kabul edilemez. Bu sözlerin suç oluşturmayacağını düşünmek mümkün değil. Özellikle Avrupa Birliği ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarını güvence görerek ifade özgürlüğü altında ülkenin güzide kurumlarına saldırmak suretiyle bu şekilde yıpratma hareketinin aksi takdirde devamını önlemek mümkün değildir. Özellikle bu kurumlara yapılan aşağılama, saldırılar sonucu Avrupa’da dağıtılan ödüllere aday olmayı hedefleyenlerin zaten bu sözleri sarf ettiklerini, eleştiri sınırlarını aştıklarını kendileri de bilmek zorunda olup, bu açıdan eylemin neticesi olarak da cezaya katlanmaları gerekir.”

iii) İstanbul Başsavcılığı, ‘Sabah’ gazetesinin “Paralel Yargı” haberlerine yönelik suç duyurusuna, “Değer yargılarının doğruluğunun kanıtlanmasını istemek, gerçekleştirilemeyecek bir şeyi istemektir,” diyerek takipsizlik kararı verdi.

Takipsizlik kararı gerekçesinde; basın özgürlüğünün önemine işaret edilerek, AİHM’ye göre ifade özgürlüğünün “kırıcı, şok ve rahatsız edici haber ve düşünceler için de geçerli” olduğunu belirten Başsavcılık AİHM’nin kararındaki şu düşünceyle aktardı: “Olguların varlığı kanıtlanabilir ancak değer yargılarının doğruluğunun kanıtlanmasını istemek imkânsız bir şeyi istemektir... Bir gazetecinin doğruluğunu kanıtlayamadığı sürece değer yargılarını ifade etmesinin engellenmesi kabul edilemez. Haberin, basın özgürlüğünün ana unsurlarından biri olan görünür gerçeklik ilkesine uygun olduğu anlaşılmıştır. Bu anlamda ilgili suç unsurlarının bulunmadığı anlaşılmıştır.”[95]

NİHAYET

İfade özgürlüğü kişilerin düşüncelerini, söze dökebilme özgürlüğüdür. “Dünyanın düz olduğu”na inanılan ortamda “Dünyanın yuvarlak olduğu”nu ifade edebilmektir.

Her şeyi “ama”sız, “fakat”sız söyleyebilmektir.

Bireylerin, düşüncelerini özgürce ve hiçbir kısıtlamaya uğramadan; tehdit ile fikirlerini ifade etmelerinin engellenmesine kalkışılmadan ifadesi “olmazsa olmaz”dır.

İfade özgürlüğü başkalarının, sizin beğenmediğiniz fikirleri, özgürce dile getirebilme özgürlüğüdür. Ne şekilde ifade edilebileceği, neyin ahlâklı veya neyin ahlâksız olduğundan bağımsızdır.

Bu özgürlük bir lütuf değilken; düşünce ve onun ifadesi insan olmanın kaçınılmaz sebebi ve sonucudur; vitrin süsü falan da değildir.

İfade özgürlüğünden kimlerin yararlanacağı çok tartışılır. Bir kısım insanlar bu hakkın “düzene ve yasalara uygun düşüncelere” ait olduğunu savunur; diğer bir kısım insanlar ise, yasalara uygun ya da düzen sahiplerinin çizgisindeki düşüncelerin zaten özgürlük teminatına ihtiyacı olmadığını, insanlığın gelişimine katkıda bulunan şeyin “aykırı” düşünceler olduğundan hareketle, doğası gereği statükocu olan asıl “iktidar”ın ezici gücüne karşı bu aykırı düşünceleri ifade hakkının korunması gerektiğini savunurlar.

İfade özgürlüğünün sadece “doğru” fikirleri savunma özgürlüğü olduğunu da kim söyledi? Ayrıca “doğru fikir” nedir neye göredir...

Aslolan toplumun geniş kesimleri tarafından kabul görmeyen, rahatsız edici bulunan ve hatta nefret edilen düşüncelerin de ifade edilebilmesi olmalı. Geri kalanların açıklanması için zaten kanuni bir korumaya ihtiyaç yok. İfade özgürlüğü bazı gerekçelerle sınırlandırıldığında o, ifade özgürlüğü olmaktan çıkar, körler sağırlar birbirini ağırlara dönuşür.

Toparlarsak: i) İfade özgürlüğü, ifade edilen düşüncenin doğru, tutarlı, mantıklı olmasını gerektirmez; ii) İfade edilen fikrin ne olduğundan bağımsız olarak kişiler fikirlerinin propagandasını yapabilirler; iii) İfade edilen fikri dinlemek, kaale almak, ciddiye almak, ona saygı duymak gibi bir sorumluluk yok; iv) İfade edilen fikirle dalga geçme, ahmakça bulma gibi durumların da ifade özgürlüğü kapsamında olduğu kanısıyım; v) Nihayet ifade özgürlüğünün sınırı delil olmaksızın bir tarafa suç isnat etmek ve kişileri şiddete yönlendirmektir.

Evet düşüncüyü ifade özgürlüğü, özgürlüğün ta kendisidir. İnsan varoluşunu özgürlükle idrak edebilmek için ifade aracını kullanır. İfade ettikçe özgürleşir. Kabul görmüş hassasiyetler, özgürlükten daha öncelikli olduğu sürece özgürlük aslında yoktur. İfade özgürlüğü alanında, “senin hakkının bittiği yerde benim hakkım başlar” yaklaşımı işlemez. Bu yaklaşımla ifade özgürlüğüne sıra gelmez.

Kişi salt ifade ile zarar veremez. İfade fikirleri çarpıştırarak genişletip kuvvetlendirir. Bundan da tüm özgürlükler yararlanır. İşte bu yüzden ifade özgürlüğü başka özgürlüklerle kolayca çarpışmaya müsait değildir. Eğer kolayca bu çarpışma var zannediliyorsa, zannedenin ifade özgürlüğüyle ilişkisini gözden geçirmesi gerekir.

İfade özgürlüğü daralırsa inanç özgürlüğü de dahil olmak üzere tüm diğer özgürlük alanlarında gerileme yaşanır. Zira bir özgürlük talep edilip korunduğu ve coşkuyla sahip çıkıldığı ölçüde vardır.

İfade özgürlüğü muktedir tarafından değil, muktedire karşı savunulur.

O hâlde ifade özgürlüğü, otoritelerin müsaade ettiği sınırlar içerisinde ve işlerine geldiği kadar var olabilen bir kavram olamaz.

Özetin özeti burada, bu davaya ilişkin olarak tartışılan mesele özgürlüktür.

İskoçya özgürlük hareketinin efsanevi önderi William Wallace’ın, “Özgürlüğünüz olmazsa ne yaparsınız?” sorusuna büyük değer veren birisi olarak; Nurullah Ataç’tan, “Özgürlük, gerçekten düşünenler için bir gereksinmedir”...[96]

Giuseppe Ungaretti'den, "Özgürlük bir hedeftir- hatırlatmaya gerek var mı?- insanın durumunun yetersizliğini, küçüklüğünü aşmaya çalışırken ona doğru ilerlediği bir hedef"...

George Orwell'den, "İnsanlara duymak istemedikleri şeyleri söyleme hakkıdır"...

Jean Paul Sartre'dan, "Olduğu şey olan varlık özgür olamaz"...

Jean Jacques Rousseau'dan, "İnsanın özgürlüğü; isteği her şeyi yapabilmesinde değil, istemediği hiçbir şeyi yapmak zorunda olmamasındadır"...[97]

Ursula K. Le Guin'den, "Özgürlük ağır bir yükür, ruhun yüklenmesi gereken büyük ve garip bir sorumluluk. Kolay değildir. Verilen bir armağan değil, yapılan bir seçimdir"...[98]

Woodrow Wilson'dan, "Özgürlük asla hükümetten gelmez. Özgürlük her zaman hükümetin kölelerinden gelir. Özgürlük tarihi, direniş tarihidir. Özgürlük tarihi, hükümetin yetkilerinin azaltılmasının tarihidir, arttırılmasının değil"...

Erich Fromm'dan, "Tarih itaat etmeyen insanla yazılmaya başlanmıştır. Bu özgürlüğün ve ilerlemenin başlangıcı olmuştur"...

Clarence Darrow'dan, "Özgürlük başkalarının özgürlüklerine de sahip çıkmaktır. Sen özgür yalnızca ben özgür olursam olabilirsin," gerçeğini öğrendim...

Ayrıca da Nicos Kazancakis'in 'Yeniden Çarmıha Gerilen İsa'sında anlattıkları, özgürlük konusunda en özgün ve anlamlı kıssadan hisseyi barındırır:

"Bir zamanlar, iki kuş avcısı dağa çıkıp ağlarını kurmuşlar. Ertesi gün geldiklerinde ağlarının tahtalı güvercinlerle dolu olduğunu görmüşler. Zavallı güvercinler kaçıp kurtulmak için umutsuzca çırpınıyorlarmış. Ancak ağın delikleri bedenlerinin hacminden daha küçükmüş. Avcılar bir deri bir kemik olan güvercinleri bu hâleriyle satamayacaklarını kanaat getirip, onları beslemeye karar vermişler. Bir kaç hafta güvercinleri beslemişler. Güvercinler de getirilen yemleri büyük bir iştahla yemişler. İçlerinden yalnız biri hiçbir şey yememiş. Güvercinler gün geçtikçe şişmanlıyor, etleniyorlarmış. Yalnızca yem yemeyi reddeden güvercin giderek zayıflıyor ve inatla ağdan çıkmaya çabalıyormuş. bu durum avcılarının güvercinleri pazara götürecekleri güne kadar sürmüş. Hiçbir şey yememiş olan güvercin o denli zayıflamış ki son bir çabayla ağın aralıklarından geçmeyi başarmış ve uçup gitmiş; artık özgürmüş."[99]

Tamamlıyorum: Jean Paul Sartre'a göre, "Mahkûm olduğumuz şey" olan özgürlük bir haktır. Verilmeyen, alınmayan, insanla birlikte kendiliğinden doğan bir haktır.

Hakikâti keşfetme yolundaki en önemli kavramken; güç odakları tarafından sunulan şıklardan birini "özgürce seçebilmek" değildir. Baskılar, otoriteler özgürlük isteğini doğurur...[100]

Özgürlük, seçebilme yetisidir; istemediğin şeyi yapmama dürtüsüdür; özgür iradededir.

Nihayet özgürlük, sadece iktidar sahibinin "hakkı" falan da değildir.

Yeri gelmişken Albert Einstein'ın 12 Haziran 1953 tarihli 'The New York Times' gazetesinde yayımlanan "açık mektup"unu aktarmak istiyorum:

“Bu ülke aydınlarının karşı karşıya bulunduğu sorun son derece ciddidir. Gerici politikacılar bütün aydınlara kuşkuyla bakılmasını sağlamakta başarılı olmuşlardır. Bu başarıdan sonra şimdi öğretme özgürlüğünü baskı altına alma, kendilerine boyun eğmeyenleri aç bırakma çabalarına girişeceklerdir. Aydınlar azınlığı buna karşı ne yapmalıdır? Gerekirse cezaevine girmeyi, parasız kalmayı, ülkenin çıkarları uğruna kendi çıkarlarından olmayı göze almalıdırlar.

Bunu yaparken anayasaya sığınmamalı, onurlu bir yurttaşın böyle soruşturmalara katılmayacağını haykırmalıdırlar.

Yeterli sayıda kimse bunu yapabilirse, başarı kazanılır. Başarı kazanılmazsa, bu ulus köle olarak yaşamayı zaten kabullenmiş demektir.”

Tam da böylesi bir tabloda Vedat Türkali'nin, “Onlar gibi düşünmedin mi, suçlu olacaksın. Hırsıza hırsız, katile katil demeyeceksin. Ya ortak olacaksın ya göz yumacaksın her yaptıklarına. Ölmek kötü değil ki bundan... Bu ne rezil dünya? Yükseklerden, kırmızı ışıklan parlayıp sönen bir uçak geçiyordu. Düşme tehlikesine aldirmeden ne güzel uçuyor... Dünya bu işte”; Hugo Chávez'in, “Eğer adalet istiyorsan; zenginlerin sözlerine değil, fakirlerin gözlerine bakacaksın”; Julian Patrick Barnes'in, “En büyük yurtseverlik ülkeniz onursuzca, aptalca ve alçakca davrandığında bunu ona söylemektir,” uyarıları “es” geçmeden; beraat istemeden; “Res judicata pro veritate habetur/ Mahkemenin kararı, gerçeğin kabulüdür,” demeden; davaya ilişkin gereğini yerine getirin diyeceğim...

8 Eylül 2016 18:42:35, Çeşme Köyü.

NOTLAR

[*] Ankara 1. Ağır Ceza Mahkemesi Hâkimliği'ne 19 Eylül 2016 tarihinde sunulan savunma... Kaldıraç, No:183, Ekim 2016...

[1] “Düşündüğünü söyle.”

[2] “Necip Fazıl, yargılandığı bir davada savcıya kızmış, ‘Bugüne kadar suç uyduran çok savcı gördüm ama hukuk uyduran savcıyı ilk defa görüyorum,’ demişti.” (Ahmet Altan, “Hukuk Uydurmak”, 31 Ocak 2015... <http://platform24.org/guncel/1323/hukuk-uydurmak>)

[3] Ü. Gürkan, Hukuk Sosyolojisine Giriş., 4. Baskı, Siyasal Kitabevi, 2005, s.13.

[4] Anıl Çeçen, Hukukta Norm ve Adalet, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 71-115, 1975, s.75.

[5] C. Can, Hukuk Sosyolojisinin Antropolojik Temelleri ve Genel Gelişim Çizgisi. 2. Baskı, Seçkin Yay., 2003, s.88.

[6] Anıl Çeçen, Hukukta Norm ve Adalet, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 71-115, 1975, s.76.

[7] C. Can, Hukuk Sosyolojisinin Antropolojik Temelleri ve Genel Gelişim Çizgisi. 2. Baskı, Seçkin Yay., 2003, s.89.

- [8] Anıl Çeçen, Hukukta Norm ve Adalet, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 71-115, 1975, s.80.
- [9] M. Weber, Sosyoloji Yazıları, çev: T. Parla, Hürriyet Vakfı Yay., 1986, s.176.
- [10] J. Derrida, Yasanın Gücü: Otoritenin Mistik Temeli, içinde A. Çelebi (der), “Şiddetin Eleştirisi Üzerine” (43-133), Çev: Z. Direk, Metis Yay., 2010, s.47.
- [11] J. Derrida, Gesetzkraft, Der “Mystische Grund der Autoritaet”. Frankfurt/ Main: Suhrkamp Verlag, 1996, s.12.
- [12] N. Poulantzas, Faşizm ve Diktatörlük, Çev: A. İnsel, İletişim Yay., 2004, s.373.
- [13] N. Poulantzas, Faşizm ve Diktatörlük, Çev: A. İnsel, İletişim Yay., 2004, s.374.
- [14] N. Poulantzas, Faşizm ve Diktatörlük, Çev: A. İnsel, İletişim Yay., 2004, s.374.
- [15] C. Mouffe, Yapıbozum, Pragmatizm ve Demokrasinin Siyaseti, içinde: C. Mouffe C (der), “Yapıbozum ve Pragmatizm” (9-26), Çev: T. Birkan, Sarmal Yayınevi, 1998, s.24.
- [16] Naciye Yıldız, “Hukuk Yasasının Gücü, Polisin Şiddeti”, Mülkiye Dergisi, No:36 (3), 2012, s.7-9, 15-20.
- [17] Ümit Kardaş, “Adalet Değeri Ne İfade Eder”, Taraf, 6 Mart 2015...
<http://www.taraf.com.tr/yazarlar/adalet-degeri-ne-ifade-eder/>
- [18] Ümit Kardaş, “İnsan ve Hukuk”, Taraf, 3 Mart 2015... <http://www.taraf.com.tr/yazarlar/insan-ve-hukuk/>
- [19] William Eugene Connolly, Kimlik ve Farklılık, Çev: Ferma Lekesizalın, Ayrıntı Yay., 2.Baskı, 2011.
- [20] Ümit Kardaş, “Önce Hukukun Üstünlüğü”, Cumhuriyet, 2 Nisan 2016, s.16.
- [21] Neval Oğan Balkız, “Sakatlanmış Demokrasi”, Cumhuriyet, 27 Ağustos 2016, s.13.
- [22] Ahmet Özer, “Hukukun Üstünlüğü”, Cumhuriyet, 12 Mart 2016, s.16.
- [23] “Hâkimin bağımsızlığı; hâkimlerin bağımsız bir organ tarafından atanması, atandıktan sonra siyasi ve idari etki, telkin ve baskılardan uzak durması, ortamdaki bağımsız hareket etmesidir. Yargının devlet organlarının etki ve müdahalesine karşı korunmasına ‘dış bağımsızlık’, meslek içi etki ve baskılara karşı korunmasına ise ‘iç bağımsızlık’ denmektedir.” (Ümit Kardaş, “Tabii Hâkim İlkesi ve Hâkimin Tarafsızlığı”, Taraf, 2 Mayıs 2015...
<http://www.taraf.com.tr/yazarlar/tabii-hakim-ilkesi-ve-hakimin-tarafsizligi/>)
- [24] Ümit Kardaş, “Hukuk Güvenliği Bağımsızlık ve Tarafsızlık”, 6 Haziran 2016...
<http://www.yarinabakis.com/2016/06/06/hukuk-guvenligi-bagimsizlik-tarafsizlik/>
- [25] Ali Sirmen, “Yargıç Var Yargı Yok”, Cumhuriyet, 11 Haziran 2016, s.4.
- [26] Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Türkiye Cumhuriyeti hakkında açılan davaları ve verilen kararlara göre, AİHM 2014’de Türkiye’den yapılan 2 bin 945 başvuruyu inceledi. Bu başvuruların 114’ü kabul edilirken, 101’i hakkında karar verildi. 101 karardan 94’ü şikâyetçiler lehine sonuçlanırken Türkiye yalnızca 7 davayı kazandı. 2015’in ilk altı ayında ise bin 144 başvuru işleme alındı. AİHM’in hazırladığı Türkiye raporuna göre mahkemenin önünde Türkiye ile ilgili bekleyen dosya-

ların sayısı 1 Temmuz 2015 tarihinde 9 bin 92'ye ulaştı. (Onur Erem, "Türkiye AİHM'de Açılan 101 Davanın 94'ünü Kaybetti", Birgün, 25 Aralık 2015, s.10.)

- [27] Abbas Güçlü, "Hukuk Fakülteleri ve Hukukun Üstünlüğü?", Milliyet, 9 Nisan 2016, s.23.
- [28] Enver Alas, "İsmail Rüştü Cirit: Yargıya Güven Yüzde 30'a Düştü", Milliyet, 30 Nisan 2016, s.24.
- [29] Orhan Gazi Ertekin - N. Anıl Gelberi, "İşkenceler ve Türkiye Yargısının Dayanılmaz Hafifliği", Birgün Kitap, Yıl:13, No:488, 17 Temmuz 2016, s.10-11
- [30] Alican Uludağ, "Saray'a Uyumlu Yüksek Yargı", Cumhuriyet, 11 Mayıs 2016, s.6.
- [31] Mustafa Karadağ, "Yargıçların Hedef Gösterilmesi", Birgün, 6 Nisan 2016, s.8.
- [32] Serpil İlğün, "Türmen: Demokrasi Mücadelesinde Yeni Bir Hamle", Evrensel, 2 Haziran 2016, s.14.
- [33] "Haşim Kılıç: Yargı İşgal Altında", Cumhuriyet, 6 Nisan 2016, s.6.
- [34] Ayşenur Parıldak, "Barolar Birliği Eski Başkanı Vedat Ahsen Coşar: AKP, Savunduğu Değerleri İnkâr Noktasına Geldi", Zaman, 14 Ocak 2016, s.3.
- [35] Taylan Tanay, "Yargıyı Kim Kurtaracak?", Cumhuriyet, 11 Temmuz 2015, s.16.
- [36] Mustafa Ünal, "Yargının Acınası Hâli", 1 Haziran 2016...
<https://www.yarinabakis.com/2016/06/01/yarginin-acinasi-hali-mustafa-unal-2/>
- [37] "Erdoğan: 'Cumhurbaşkanı Yasamanın, Yürütmenin, Yargının Başıdır'...", Sendika.Org, 2 Eylül 2016...
<http://sendika10.org/2016/09/erdogan-cumhurbaskani-yasamanin-yurutmenin-yarginin-basidir>
- [38] "... 'Kanun başka, hukuk başka' dedi Tayyip Erdoğan. Bugün varolan kanunları beğenmiyor. Olabilir. Çoğumuz beğenmiyoruz; ama beğenmeme gerekçeleri değişiyor... Aslında Tayyip Erdoğan kendi hukukunu kendi yapacağı bir ortam istiyor. Belki yedinci yüzyılın koşullarında hükümdar olma istemi gibi bir şey." (Murat Belge, "Hukukun Üstünlüğü Ne Demek?", Taraf, 31 Ocak 2016...
<http://www.taraf.com.tr/hukukun-ustunlugu-ne-demek/>)
- [39] Kamil Tekin Sürek, "Hukuk Devleti", Evrensel, 28 Ocak 2016, s.4.
- [40] Serpil İlğün, "Orhan Gazi Ertekin: Artık 'Hukuk Yok' Demek de Yetmez", Evrensel, 2 Ağustos 2016, s.14.
- [41] Mehmet Tezkan, "Yargı Foslamışsa Gerisi Teferruat", Milliyet, 29 Ocak 2016, s.5.
- [42] Türker Karapınar, "Katliamcıya 38 Yıl Sonra Beraat", Milliyet, 13 Ocak 2016, s.22.
- [43] Hilal Köse, "Zaman Değil Vicdan Aşımı", Cumhuriyet, 8 Temmuz 2016, s.6.
- [44] Mehmet Menekşe, "İşkencecilerin Mutlu Günü", Cumhuriyet, 11 Aralık 2014, s.13.
- [45] Hilal Köse, "6 Çocuk İşkenceyi Mahkûm Ettirdi", Cumhuriyet, 23 Kasım 2015, s.4.
- [46] "Polis Cinayetine Ödül Gibi Ceza", Evrensel, 1 Ocak 2015, s.3.
- [47] Kemal Göktaş, "... 'Elektroşok'lu İşkence Basit Yaralama Sayıldı", Cumhuriyet, 6 Şubat 2016, s.13.
- [48] Selin Görgüner, "Birben Davasında Polislere 20 Ay Hapis Ama Hiç Yatmayacaklar", Cumhuriyet, 24 Haziran 2016, s.3.

- [49] Hilal Köse, “Motosiklet Sürücüsünü Öldüren Emniyet Müdürü Kurtuldu”, Cumhuriyet, 4 Şubat 2016, s.3.
- [50] “Güllünaz Kurt, oğlunu polis kurşununa kurban verdi. Yaşadığı acı yüzünden kanser oldu. Üstelik polis avukatının saat kordonu yüzünden sanık yapıldı. Anne Kurt, ‘O polis sadece oğlumu öldürmedi. Tüm ailenin katili oldu,’ diyor.” (Canan Coşkun, “O Polis Tüm Ailenin Katili”, Cumhuriyet, 12 Haziran 2016, s.5.)
- [51] Canan Coşkun, “Uğur Kurt’un Annesine de Soruşturma”, Cumhuriyet, 16 Şubat 2016, s.3.
- [52] Hilal Köse, “Skandal İddianame: PKK’nin Legal Yapılanması HDP”, Cumhuriyet, 23 Mayıs 2016, s.6.
- [53] “Yargı Fena Yargıladı”, Cumhuriyet, 15 Şubat 2016, s.6.
- [54] Alican Uludağ, “Savcılık Mal Derdinde”, Cumhuriyet, 3 Mayıs 2016, s.6.
- [55] “Medeni Yıldırım Davasında Skandal Gereçekler”, Cumhuriyet, 20 Temmuz 2016, s.14.
- [56] Kemal Göktaş, “İŞİD Davasında İŞİD’den Ceza Yok”, Cumhuriyet, 24 Haziran 2016, s.10.
- [57] Hasan Kırmızıtaş, “İŞİD İnfazcısına Önce Tahliye Sonra İyi Hâl İndirimi”, Hürriyet, 11 Temmuz 2016...
<http://www.hurriyet.com.tr/isid-infazcisina-once-tahliye-sonra-iyi-hal-indirimi-40140049>
- [58] “HDP Binasına Bombaya Tazminat Yok”, Evrensel, 28 Temmuz 2016, s.3.
- [59] Erdoğan Alayumat, “14 Yaşındaki Çocuklara Müebbetten Dava Açıldı”, Evrensel, 8 Aralık 2014, s.3.
- [60] Kemal Göktaş, “Panzerin Ezdiği Adalet”, Cumhuriyet, 8 Şubat 2016, s.5.
- [61] Hilal Köse, “Devlet Murat’ı Sildi”, Cumhuriyet, 10 Nisan 2015, s.12.
- [62] Kemal Göktaş, “Savcılık İşkencenin Değil Isırılan Parmağın Peşinde”, Cumhuriyet, 6 Ekim 2015, s.3.
- [63] “Mahkeme, Yusuf Yerke’ın Tekmelediği Madenciye Ceza Verdi”, Cumhuriyet, 15 Şubat 2016, s.5.
- [64] Murat Gürkan, “Kadın Cinayetine ‘İndirimli’ 25 Yıl”, Milliyet, 6 Ocak 2016, s.3.
- [65] İhsan Tunçoğlu, “... ‘Peşin Ölüme’ Taksitli Ceza İsyana Etti”, Sabah, 5 Kasım 2014, s.4.
- [66] Alican Uludağ, “Tecavüzcüye Ödül”, Cumhuriyet, 12 Aralık 2015, s.3.
- [67] “Çocuğa Cinsel İstismara Sadece 5 Yıl”, Evrensel, 20 Mart 2015, s.3.
- [68] Hasan Dönmez, “Tacizden Beraate ‘Muhalefet Şerhi’...”, Milliyet, 7 Ocak 2016, s.16.
- [69] Felat Bozarlan, “35 Yıl İstendi 10 Bin TL ile Kurtardı”, Milliyet, 19 Şubat 2016, s.3.
- [70] “Yargıtay, 8 Yaşındaki Kızını Sevgiliyle İlişkiye Zorlayan Anneye Beraat Verdi”, Cumhuriyet, 4 Nisan 2016, s.3.
- [71] “... ‘14 Yaşındaki Öğrencisine Taciz’den Yargılanan Öğretmene İyi Hâlden İndirim”, Cumhuriyet, 12 Ocak 2016, s.3.
- [72] Felat Bozarlan, “14 Yaşında Çocuğa Fuhuş Yaptıran Taksiciye ‘Saygın Tutum’ İndirimi”, Radikal, 18 Şubat 2016...

<http://www.radikal.com.tr/turkiye/14-yasinda-cocuga-fuhus-yaptiran-taksiciye-saygin-tutum-indirimi-1512995/>

- [73] Hümevre Pardeli, "... 'Zorla Öpme'ye 9 Yıl Hapis!", Milliyet, 29 Eylül 2015, s.5.
- [74] Nurcan Baysal, "Sormayacak mıyız Bu 1552 Kişi Neden Öldü Diye?", 31 Ağustos 2016...
http://t24.com.tr/yazarlar/nurcan-baysal/sormayacak-miyiz-bu-1552-kisi-neden-oldu-diye,15346?utm_medium=social&utm_content=sharebutton
- [75] Ozan Çepni, "Çocuk Cehennemi", Cumhuriyet, 21 Kasım 2015, s.10.
- [76] "Son 1 Yılda Bin 374 Kişi Öldü", Birgün, 10 Mart 2016, s.7.
- [77] Kayahan Ayhan, "113 Çocuk İşkence Gördü", Cumhuriyet, 21 Kasım 2014, s.7.
- [78] "2014'de Devlet 103 Yurttaşı Katletti", Gündem, 6 Mart 2015, s.4.
- [79] "Çocuk Hakları Günü'nde Ağır Tablo: Çocuklara Sömürü, Ölüm, Hapis Düşüyor", Evrensel, 20 Kasım 2015, s.4.
- [80] Şırnak'ın Cizre ilçesinde 2015'in Ocak ayında bir hafta arayla 14 yaşındaki Ümit Kurt ve 12 yaşındaki Nihat Kazanhan'ın polis tarafından vurularak öldürülmesinin ardından 12 Mayıs 2015 gecesi 8 yaşındaki M.A. da gözünden plastik mermiyle vurularak yaralandı. (Mahmut Oral, "Polis 8 Yaşındaki Çocuğu Gözünden Vurdu", Cumhuriyet, 14 Mayıs 2015, s.16.)
- [81] "12 Yılda 208 Faili Meçhul Ölüm", Cumhuriyet, 2 Haziran 2015, s.7.
- [82] Türker Karapınar, "Terör ve Şiddet Dili İfade Özgürlüğünün Kapsamına Girmez", Milliyet, 26 Nisan 2016, s.17.
- [83] A. Hicri İzgören, "En Adaletsiz Yargı: Önyargı", Gündem, 14 Nisan 2016, s.15.
- [84] B.No:2013/2602, 23/1/2014, §41
- [85] Handyside/ Birleşik Krallık, B.No: 5493/72, 7/12/1976, §49
- [86] B.No:2013/2602, 23/1/2014, §43
- [87] Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin, Türkiye için rehber olmayı sürdürdüğünü söyleyen Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, Avrupa Konseyi'ne taahhütlerin içinden geçilen zor süreçte unutulmadığını belirtti. (Güven Özalp, "Çavuşoğlu: AİHS Türkiye İçin Rehber", Hürriyet, 8 Eylül 2016, s.16.)
- [88] Ezgi Başaran, "... 'Bakara-Makara'yı Emsal Gösterdik", Radikal, 26 Mayıs 2014, s.8-9.
- [89] Duygu Güvenç, "Venedik'ten Türkiye'ye İfade Özgürlüğü Uyarısı", Cumhuriyet, 16 Mart 2016, s.4.
- [90] Ceyda Karan, "Kal Kallaugher: Her Cümle Bir Karikatür", Cumhuriyet, 17 Ekim 2015, s.11.
- [91] "Medya Ciddi Zorluklarla Karşı Karşıya", Cumhuriyet, 29 Ocak 2015, s.15.
- [92] Bkz: [http://nediyor.com/dava-edilen-erdogan-ifade-ozgurlugu-savunmasi-yapti/...](http://nediyor.com/dava-edilen-erdogan-ifade-ozgurlugu-savunmasi-yapti/)

<http://www.cnnturk.com/turkiye/erdogan-da-dusunce-ozgurlugu-dedi...>

<http://www.gazeteciler.com/gundem/erdoganin-avukati-cumhurbaskanini-boyle-savundu-ifade-ozgurlugu-diye-bir-sey-var-97268h.html...>

<http://www.malatyahabersitesi.com/erdogan-da-hafiza-ozgurlugu-dedi-13480.html...>

<http://ilerihaber.org/icerik/akademisyenlere-alcak-diyen-erdogan-ifade-ozgurlugune-sigindi-53712.html>

[93] “Erdoğan’ın Baskın Oran’ın Hakaret Davasına Yanıtı: İfade Özgürlüğü Diye Bir Şey Var”, 25 Nisan 2016...

<http://www.diken.com.tr/erdoganin-baskin-oranin-hakaret-davasina-yaniti-ifade-ozgurlugu-diye-bir-sey-var/>

[94] Volkan Pekal, “Adalet Bakanlığı Soruşturma İzni Vermedi: ‘Katil Devlet’ Sloganı İfade Özgürlüğüdür”, Evrensel, 24 Şubat 2016, s.3.

[95] “Savcıdan Fikir Özgürlüğü İçin Ders Gibi Karar”, Sabah, 29 Ocak 2015, s.22.

[96] Nurullah Ataç, Günce, 1956-1957, Yapı Kredi Yay., 2005, s.202.

[97] Jean Jacques Rousseau, İtiraflar 1-2, Hazırlayan: Serkan Özburun, 2.Baskı, Kaknüs Yay., 2003.

[98] Ursula K. Le Guin, En Uzak Sahil, Yerdeniz III, Çev: Çiğdem Erkal İpek, Metis Yay., 1996.

[99] Nikos Kazancakis, Yeniden Çarmıha Gerilen İsa, Çev: Tuğrul Tanyol, Can Yay., 6. baskı, 2016.

[100] Jean Paul Sartre’in konuyla ilgili olarak şu sözlerine aktarmakta fayda görüyorum: “Hiçbir zaman Alman işgali altında olduğu kadar özgür değildik. Tüm haklarımızı ve en başta da konuşma hakkımızı kaybetmiştik. Her gün yüzümüze hakaretler ediliyor ve bizler onu sessizce kabullenmek zorunda kalıyorduk. İşçi olarak, Yahudi olarak, siyasi mahkûm olarak yığınlarla sürgün ediliyorduk. Sokak duvarlarında, gazetelerde, sinema perdesinde, ezicilerimizin bize vermek istedikleri o pis tatsız yüzü buluyorduk. Biz, tüm bunlar yüzünden özgürdük. Nazi zehiri düşüncemize kadar işlediği için her doğru düşünce, kazandığımız bir zafardı. Amansız bir polis gücü bizi çenemizi kapamaya zorladığı için, her söz bir prensipler bildirisi kadar değerli oluyordu. Dört bir yandan kısıtlandığımız için gördüğümüz her hareketimizde bir bağlılık ciddiyetinin ağırlığı vardı.” (William Barrett, İrasyonel İnsan, Çev: Salih Özer, Hece Yay., 2016, s.241.)